

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

**СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.1 МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТАРИХЫ,
КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ**

1470.	Асылбекова А.А.	Правовое регулирование искусственного интеллекта: зарубежный опыт и перспективы для Казахстана	6308
1471.	Аширбекова А.Б.	Қазақстан Республикасында Ұлттық алдын алу тетігі жүйесі	6314
1472.	Амирова Б.К.	Қазақстандағы жинақтаушы зейнетақы заңнамасының тарихи эволюциясы	6316
1473.	Бейбітұова І.Б.	Медицина қызметкерлерінің құқықтық жауапкершілігі	6319
1474.	Байтерекова К.Б., Ескендерова Г.Т.	Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік сақтандыру жүйесінің қазіргі жағдайы	6323
1475.	Егежанова Д.Р.	О влиянии нормативной практики Верховного суда Республики Казахстан на административное судопроизводство	6326
1476.	Есентемирова А.М.	Некоторые вопросы становления законодательства о высшем и послевузовском образовании в Республике Казахстан	6330
1477.	Еркін Ә.	Коррупция и правовые методы борьбы с ней	6340
1478.	Жармаханбетова Б.А.	Права коренных народов и недропользование: проблемы соблюдения и защиты прав при добыче природных ресурсов на их территориях	6345
1479.	Жолдасбек М.Б.	Қазақстан Республикасындағы Конституциялық реформа: өзгерістерді талдау және олардың құқықтық жүйеге әсері	6348
1480.	Жеңіс Е.Е.	Салық заңнамасын жетілдіру мәселелері	6353
1481.	Жанаев Е.А.	Роль морали в правовых решениях и законодательных актах	6357
1482.	Кажтай А.Н.	Қауіпті құқықбұзушылықтардың қоғамға әсері	6360
1483.	Карсибек С.А.	ҚР Алқабилер сотының құқықтық жағдайы және шетел мемлекеттерімен салыстырмалық ерекшеліктері	6364
1484.	Көбеген А.М.	Әлеуметтік әл-ауқат пен қоғамның өркендеуінің құқықтық аспектілері	6367
1485.	Кошкенбек Б.Б.	Шетелде оқыту бағдарламаларын құқықтық реттелуі	6371
1486.	Қалыбаева А.Ә.	Қазақстандағы жаза қолданудың құқықтық санаға әсері	6377
1487.	Қалқазбек Н.Е.	Қазіргі заманғы құқық саласының өзекті мәселелері мен даму перспективалары	6380
1488.	Маликов Ж.Н.	Қазақстан Республикасының Конституциялық сот институтының қалыптасуы және қызметі	6383

1489.	Маратов А.Б.	Роль юристов защиты прав юридических лиц	6385
1490.	Отыншиева Г.	Құқықтық сана және мәдениеттің арақатынасы	6387
1491.	Роман К.Д.	Законодательные основы обеспечения информационной безопасности детей в Казахстане: вызовы цифровой эпохи	6390
1492.	Сұңғатов С.С.	Цифрландырудың азаматтардың әлеуметтік-экономикалық құқықтарын іске асыруға тигізетін ықпалы	6392
1493.	Салиханов А.Б.	Социальные барьеры реинтеграции бывших заключённых в Казахстане: причины стигматизации и пути преодоления	6396
1494.	Турегелдиев Б.У.	Жоғарғы соттың нормативтік қаулыларының құқықтық алаңдағы ықпалы	6402
1495.	Тәуірғалиева А.Б.	Киберқауіпсіздік: қылмыстардың алдын алу және заңнамалық шаралар	6405
1496.	Табанова Ж.А.	Защита прав женщин: международный аспект	6409
1497.	Тәжі Ә.Т.	Цифровизация прав граждан РК	6413
1498.	Тигай Б.А.	Проблемы налогового правоприменения в РК	6415
1499.	Шоманова К., Ясинова Д.	Адам құқықтарының қорғалуы және заңнамалық реттелуі	6423
1500.	Ібіжан Г.Ә.	Проблемы организации правовой помощи детям с ограниченными возможностями здоровья	6427
1501.	Yagmussova A.F.	The concept and types of social guarantees and the grounds for their provision under labor legislation	6431

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.2 АЗАМАТТЫҚ ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ

1502.	Алмагамбетов М.	Кәсіпкерлердің құқықтары мен оның қорғалуы	6436
1503.	Булатова Л.Б.	Жасанды интеллектпен жасалған туындылардың құқықтық мәртебесі	6440
1504.	Ибрашев А.М.	Искусственный интеллект в трудовом праве: перспективы, риски и возможности	6443
1505.	Искаков Р.А.	Правовая природа договора о государственных закупках товаров в Республике Казахстан	6446
1506.	Көбеген А.М.	Әлеуметтік әл-ауқат пен қоғамның өркендеуінің құқықтық аспектілері	6452
1507.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен	6456

		өзекті мәселелер	
1508.	Нургалиева М.Е.	Трудовые права женщин и равенство на рабочем месте. Дискриминация как барьер для экономического прогресса	6459
1509.	Рустами-Кадырбекова Ж.	Ретроспективный анализ правового регулирования в области социального обеспечения	6464
1510.	Сураганова Д.Д.	Правовое регулирование игорного бизнеса в Республике Казахстан	6468
1511.	Третьяк М.В.	Тенденция к сокращению рабочего времени в развитых странах: баланс между производительностью и качеством жизни	6471
1512.	Третьякова Ж.В.	К вопросу имущественных правоотношений родителей и детей по законодательству Республики Беларусь	6475
1513.	Тыныбек кызы А.	Гибкие формы занятости в Казахстане и Кыргызстане: правовое регулирование дистанционной работы и самозанятости	6478
1514.	Тюлегенова А.А.	Правовые аспекты использования земли	6481

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.3 ҚЫЛМЫСТЫҚ СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУ ТҮЛҒАНЫҢ, ҚОҒАМ МЕН МЕМЛЕКЕТТІҢ МҮДДЕЛЕРІН ҚОРҒАУДЫҢ МЕХАНИЗМІ РЕТІНДЕ

1515.	Азенова С.Р.	Сот сараптамасын тағайындау мен жүргізу: қылмыстық процестегі маңызы және жетілдіру жолдары	6485
1516.	Абдықадыр А.Б.	Қылмыстық әділет жүйесіндегі цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект	6488
1517.	Байносерова А.Г.	Қолжазба сараптамасы дәлелдеу құралы ретінде: жаңа әдістер мен шешілмеген мәселелер	6495
1518.	Бахыт І.Б.	Уголовное судопроизводство как механизм защиты интересов личности, общества и государства	6500
1519.	Жакишева Д.К.	Арнайы білім және оларды қылмыстарды тергеу кезінде қолдану нысандары	6504
1520.	Жұмадулла Қ.Ф.	Жасанды интеллект пен криминалистика: қылмысты ашудағы жаңа дәуір	6508
1521.	Маратова А.М.	Понятие судебно-биологической экспертизы и ее значение для установления обстоятельств уголовного дела	6510
1522.	Шариф М.Қ.	Психологиялық портретті құру: сот сараптамасында қолдану тәжірибесі	6514
1523.	Жунусов Д.С.	Совершенствование качества судебных экспертиз: организационно-правовой подход	6517
1524.	Khamidullina R.	Jury Trials in the Criminal Justice System: A Comparative Analysis of the U.S. And	6520

		Kazakhstan Models	
1525.	Киікбай Б.С.	Онлайн алаяқтық қылмыстық құқық бұзушылықтарын тергеп-тексерудің өзекті мәселелері	6523
1526.	Салимжуаров Г.Ф.	Перспективы использования искусственного интеллекта в производстве судебных экспертиз	6528
1527.	Серіктай Н.Ө.	Тергеушінің жеке басының кәсіби-психологиялық сипаттамасы	6531

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.4 ҚЫЛМЫСТЫҚ САЯСАТ ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЗАҢНАМА: ЗАМАНАУИ СЫН-ҚАТЕРЛЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

1528.	Адильхан Х.Б.	Қылмыс пен жазаның психологиялық қырлары: кінә және жауапкершілік сезімі	6536
1529.	Арзанбекова К.Қ.	Геноцид және оның халықаралық құқықтағы орны	6538
1530.	Ахметжанова А.А.	Правовое обеспечение информационной безопасности Республики Казахстан: вызовы и перспективы	6540
1531.	Айзак А.Ж.	Әлеуметтік факторлар мен экономикалық қысымның қылмысқа ықпалы	6544
1532.	Әжібекова А.Е.	ҚР жасөспірімдер арасындағы буллингке қарсы шаралар мен шетелдік тәжірибе	6546
1533.	Болатбекова А.А.	Қылмыс пен жазаның қоғамдағы әлеуметтік-мәдени ықпалы	6552
1534.	Бөлебай А.Б.	Қазақстан Республикасында кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық қылмыстарының алдын алу мәселелері	6555
1535.	Дүйсен Қ.А.	Адам саудасының құрбандарын анықтау және қорғау механизмдері	6563
1536.	Карсибек С.А.	Жыныстық қолсұғылмаулыққа қарсы жасалған қылмыстардың латенттілігі: себептері және шешу жолдары	6566
1537.	Кенеспек Д.М.	Қазақстан Республикасындағы қылмыстардың қайталану себептері мен алдын алу жолдары	6569
1538.	Кийкбай Н.К.	Жалған ақпарат тарату және оның қылмыстық-құқықтық салдарлары: ақпараттық кеңістікте қауіпсіздік пен жауапкершілік мәселелері	6572
1539.	Кожанова Д.Р.	Реформа уголовного законодательства Республики Казахстан: анализ реализации положений концепции УК 2014 года через призму десятилетнего опыта	6575
1540.	Көбейсін Ө.Т.	Кінә мен оның қос нысаны: қазіргі қылмыстық құқықтағы ерекшеліктер мен проблемалар	6578
1541.	Койчубекова А.А.	Уголовная ответственность за	6580

		насильственные действия сексуального характера	
1542.	Қабдылова А.Қ.	Кибербуллингтың алдын алудың құқықтық мәселелері	6585
1543.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен өзекті мәселелер	6590
1544.	Орынбай Ш.А.	Кәмелетке толмағандардың қылмыстық жауапкершілігі	6593
1545.	Сайлаубек М.Ж.	Қылмыстық құқықтағы өзін-өзі қорғау шегінің әлеуметтік және құқықтық аспектілері	6597
1546.	Төрехан А.Ә.	Тұрмыстық зорлық-зомбылық; қылмыстық жауаптылық және әділ жаза тағайындау мәселелері	6600
1547.	Тюлегенова А.А., Куатова Р.Е.	Совершествование превентивных мер в рамках реализации антикоррупционной политики в РК	6607

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.5 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖАРИЯ ҚҰҚЫҚ: ЖАҢА ҚАУІП-ҚАТЕРЛЕР ТЕГЕУРІНДЕРІ

1548.	Алиев Е.	Правовое регулирование международных железнодорожных перевозок в Республике Казахстан	6611
1549.	Аршабаева Р.С.	Заманауи құлдықпен күрестегі халықаралық құқықтың тиімділігі мен мәселелері	6616
1550.	Данияр Ә.А.	Роль международных организаций в урегулировании вооруженных конфликтов	6620
1551.	Кабдрахманов А.Е.	Анализ правового регулирования защиты прав трудовых мигрантов: опыт Казахстана и России в контексте международных стандартов	6626
1552.	Qodirova T.R.	The role of the United Nations High Commissioner for refugees in protecting refugee rights	6631
1553.	Медетова М.Б.	Азаматтық авиациядағы алғашқы халықаралық қауіпсіздік стандарттары: пайда болу және тарихи негіздері	6634
1554.	Мыктыбаева Д.А.	Регулирование вопросов трудовой деятельности трудящихся-мигрантов в международных соглашениях Республики Казахстан	6640
1555.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен өзекті мәселелер	6645
1556.	Рублевский А.А.	Этическая дилемма статуса эмбриона	6648
1557.	Тулеген А.С.	Правовые проблемы назначения и исполнения наказания в деятельности международных уголовных трибуналах ad hoc	6652

10.6 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОММЕРЦИЯЛЫҚ АРБИТРАЖ ЖӘНЕ ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖЕКЕ ҚҰҚЫҚ

1558.	Акынов Д.М.	Правовые механизмы обеспечения исполнения обязательств государствами-членами ЕАЭС	6657
1559.	Ануарбек А.	Применение блокчейн-технологий в международном коммерческом арбитраже: правовые вызовы и перспективы	6661
1560.	Жаксылыков К.К.	Особенности правового регулирования отношений, возникающих из международного договора купли-продажи товаров	6665
1561.	Каримова Ф.Х.	Защита персональных данных в международном частном праве	6669
1562.	Мирзоева М.М.	К вопросу о сущности деловой репутации	6675
1563.	Раджабов М.Д.	Трудовые права иностранных граждан в международном частном праве	6679

10.7 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ЖӘНЕ БҰҰ-НЫҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУ МАҚСАТТАРЫ

1564.	Ануарбек А.	Международное экологическое правосудие: теоретические основы и практические аспекты	6683
1565.	Burieva M.S.	The role of international organizations in regulating the use of water resources of transboundary rivers and lakes	6687
1566.	Nasreddinzoda N.	The role of regional organizations in achieving the SDGs: international legal aspects	6691
1567.	Шалгымбаева А.Н.	Комиссия международного права ООН: регулирование экологических аспектов вооруженных конфликтов	6693

СЕКЦИЯ 11**АРХИТЕКТУРА И СТРОИТЕЛЬСТВО****ПОДСЕКЦИЯ 11.1 СТРОИТЕЛЬСТВО**

1568.	Аманжолова Ш.Ф.	Қарқынды құрылыс жағдайындағы Астана қаласының жер асты сулары деңгейінің өзгерісін болжау	6698
1569.	Батирбекова А.Т.	Численное моделирование работы стены в грунте с распорной системой в условиях плотной застройки	6702
1570.	Бекетов Д.Н.	Энергоэффективность в строительстве: симуляция влияния ориентации зданий на потреблении энергии в Астане	6707

КИБЕРҚАУІПСІЗДІК: ҚЫЛМЫСТАРДЫҢ АЛДЫН АЛУ ЖӘНЕ ЗАҢНАМАЛЫҚ ШАРАЛАР

Тәуірғалиева Асем Бахтиярқызы

atauirgalieva@gmail.com

*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті, Заң факультеті, 2-курс студенті,
«Құқықтану» мамандығы, Ғылыми жетекші заң ғылымдарының докторы
Ибрагимов Жамаладен Ибрагимович*

Қазіргі таңда интернет және ақпараттық технологиялар дамуымен бірге киберқылмыстардың саны артуда.

Киберқылмыстар әдетте ғаламтор желісі арқылы жасалады және бұл қылмыстардың түрлері әр түрлі: жеке тұлғалардың деректерін ұрлау, фишинг, кибершабуылдар, алаяқтық, кибербуллинг және тағы басқа. Осы мәселелерді шешу үшін мемлекеттер құқықтық жүйелерін жетілдіріп, жаңа заңдар қабылдауда. Бұл мақалада киберқылмыстардың түрлері, олардың салдары, құқықтық реттеу шаралары, және қоғам мен психология тұрғысынан олардың әсері қарастырылады

Киберқылмыстардың түрлері

Фишинг (Phishing)

Фишинг бұл интернет алаяқтарының ең кең таралған әдістерінің бірі. Бұл әдіс арқылы қаскүнемдер интернет қолданушыларынан жеке мәліметтерді (логин, пароль, банк картасының мәліметтері және т.б.) ұрлайды. Олар жиі электрондық хаттар немесе жалған веб-сайттар арқылы жұмыс істейді.

Мысал:

Қолданушыға банк немесе басқа ұйым атынан фальшивті хабарлама келеді, онда оларды жеке ақпаратты енгізуге шақырады. Адам мәліметтерін енгізгенде алаяқтар сол деректерді өз мақсатында пайдаланады.

Вирустар және зиянды бағдарламалар

Хакерлер компьютер жүйелеріне вирустарды немесе басқа да зиянды бағдарламаларды енгізіп, олардың жұмысын

бұзады. Вирус бір жүйеден екінші жүйеге таралады және ақпаратты ұрлап немесе жойып кетуі мүмкін. Мысал:

2017 жылғы WannaCry вирусы әлем бойынша жүздеген мың компьютерлерді жұқтырды. Бұл вирус жүйені құлыптап, оны қайта ашу үшін ақша талап етті. Кибершабуылдар (DDoS)

DDoS (Distributed Denial of Service) шабуылдары веб-сайттарды немесе серверлерді көп көлемдегі жалған трафик арқылы жауып тастайды. Мұндай шабуылдар ұйымдарға үлкен қаржылық шығындар келтіруі мүмкін. Мысал:

2016 жылы Дуп атақты интернет қызметін көрсететін компанияға DDoS шабуылы жасалды, нәтижесінде көптеген ірі веб-сайттар, оның ішінде Twitter, Reddit, Spotify, және CNN қолжетімсіз болды.

Кибербуллинг

Бұл киберқылмыс адамның интернетте қорлануына немесе мазаққа ұшырауына әкеледі. Бұл әдіс әсіресе әлеуметтік желілерде кең таралған және көбінесе жасөспірімдер арасында байқалады. Мысал:

Әлеуметтік желіде адамның сыртқы келбеті немесе жеке өмірі туралы негативті пікірлер жариялануы, нәтижесінде оның психологиялық денсаулығына теріс әсер етуі.

1.5. Деректерді ұрлау (Data Breach)

Деректерді ұрлау киберқылмыскерлердің ұйымдардың мәліметтер базасына қол жеткізуі. Бұл жағдайда, қылмыскерлер клиенттердің жеке деректерін, қаржылық ақпараттарын немесе құпия құжаттарды ұрлайды. Мысал:

2017 жылы Equifax компаниясы деректер ұрлануының құрбаны болды, нәтижесінде 147 миллион адамның жеке мәліметтері қолды болды.

Киберқылмыстардың салдары

Экономикалық салдарлар

Киберқылмыстардың экономикалық салдары өте ауыр, өйткені олар ұйымдар мен жеке тұлғаларға үлкен қаржылық шығындар әкеледі. Хакерлердің шабуылдары тек қана ұрланған ақпарат үшін емес, сонымен қатар компаниялардың беделіне нұқсан келтіруі мүмкін. Кибершабуылдардың кесірінен компаниялар өндірісін тоқтатуға, деректерін қалпына келтіруге немесе қайта қауіпсіздік шараларын орнатуға үлкен шығындар жұмсайды.

Мысал:

2017 жылы WannaCry вирусының жаһандық шығыны 4 миллиард доллардан асқан. Қоғамдық сенімнің төмендеуі

Киберқылмыстардың нәтижесінде қоғам интернеттің қауіпсіздігіне сенімін жоғалтуы мүмкін. Құпия ақпараттың ұрлануы немесе алаяқтық әрекеттер қоғамда алаңдаушылық туғызады, бұл интернетті пайдаланушылардың санын азайтады.

Психологиялық әсерлер

Киберқылмыстар, әсіресе кибербуллинг, адамдардың психикасына теріс әсер етуі мүмкін. Бұл депрессия, мазасыздық, өзін-өзі бағалаудың төмендеуі сияқты психологиялық мәселелерге әкелуі ықтимал. Интернет алаяқтықтарының құрбаны болған адамдар психологиялық тұрғыдан алаңдаушылық тудыруы мүмкін. [125-28)

Құқық қорғау органдарының жұмысына қиындықтар Киберқылмыстар құқық қорғау органдарына көптеген қиындықтар туғызады, өйткені қылмыскерлер көбінесе басқа елдерде немесе халықаралық, су үстінде болуы мүмкін. Бұл құқықтық реттеу мен тергеу жұмысын күрделендіреді.

Құқықтық реттеу және киберқылмыстарға қарсы күрес

Халықаралық заңдар

Киберқылмыстардың шекарасы мемлекеттердің аумағынан тысқа шығып кетеді, сондықтан халықаралық құқықтық реттеу маңызды. БҰҰ басқа халықаралық ұйымдар киберқылмысқа қарсы арнайы заңдар мен келісімдер әзірлеуде. Бірнеше мемлекеттер өзара келісіп, киберқылмысқа қарсы халықаралық үкіметтік емес стандарттар мен шаралар қабылдауға тырысады.

Қазақстандағы киберқылмысқа қарсы заңдар

Қазақстанда киберқылмыстарға қарсы күресу үшін бірнеше заңдар қабылданған. Мысалы, Қазақстанның Қылмыстық кодексі мен "Ақпараттық қауіпсіздік туралы" заң киберқылмыстарды қудалауды реттейді. Бұл заңдар бойынша хакерлік шабуылдар, деректерді ұрлау, алаяқтық әрекеттер қатаң жазаланады. Киберқылмыстарға қарсы күрес шаралары.

Ақпараттық қауіпсіздік: Мемлекеттер өздерінің ақпараттық инфрақұрылымдарын қорғау үшін түрлі қауіпсіздік шараларын қолданады. Киберқылмыстарға қарсы білім беру: Қоғамды ақпараттандыру арқылы интернеттегі қауіптер туралы хабардарлық, арттырылып, адамдардың онлайн қауіпсіздігін сақтау дағдылары қалыптасады. Жаңа технологиялар арқылы қорғаныс

Жаңа технологиялар киберқылмыстарға қарсы күресте тиімді құралдар болып табылады. Мысалы, жасанды интеллект, блокчейн, криптография және биометриялық, жүйелер интернет қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қолданылады. Киберқылмыстардың болашағы

Киберқылмыстардың болашағы көбінесе жаңа технологиялар мен интернеттің дамуына байланысты болады. Келесі бірнеше бағыт бойынша Болашақта маңызды өзгерістер күтілуде:

Жасанды интеллект пен машиналық оқыту: Қаскүнемдер киберқылмыстарды жасау үшін жасанды интеллект пайдалана алады, бірақ, бұл бір уақытта киберқұқық қорғау саласында да қолданылатын болады.

Криптовалюталар мен блокчейн: Криптовалюталар мен блокчейн технологиялары ақша жуу мен алаяқтық үшін қолданылуы мүмкін. Бұл салаларды реттеу үшін жаңа заңдар қажет болады.

Интернет заттары (от): Интернетке қосылған құрылғылар санының артуы оларды киберқылмыскерлердің мақсаттарына айналдыру қаупін туғызады. Қоғамдық көзқарас және ақпараттандыру

Қоғамдық көзқарас көбінесе киберқылмыстардың қоғам мен жеке тұлғаға тигізетін әсері туралы білім деңгейіне байланысты. Әлеуметтік

желілер мен интернет алаяқтықтарының кең таралуы халықтың қауіпсіздік мәселесіне назар аударуын талап етеді. Осыған байланысты, мемлекеттік органдар мен қоғамдық ұйымдар халықты интернет қауіпсіздігі бойынша білім беруге бағытталған кампанияларды жиі өткізеді. Медицина мен психология тұрғысынан талдау

Киберқылмыстардың психологиялық әсерлері қоғам үшін маңызды мәселе болып табылады. Мысалы, кибербуллингке ұшыраған балалар мен жасөспірімдер психологиялық тұрғыдан теріс әсерге ұшырайды, бұл депрессия, ұйқысыздық, өзін-өзі бағалаудың төмендеуі сияқты мәселелерге алып келеді.

Медициналық аспект:

Киберқылмыстың, әсіресе интернет алаяқтықтарының әсерінен адамдардың психикалық денсаулығы бұзылуы мүмкін, бұл жағдайда психологтардың, психотерапевтердің көмегі маңызды.

Статистика

Әлемдік киберқылмыс индустриясының экономикалық шығындары

Әлемдік экономикалық, шығындар: 2023 жылы әлем бойынша киберқылмыстардың экономикалық, шығындары

\$10.5 триллион долларды құрады, бұл. 2019 жылмен салыстырғанда 3 есе көп. Мамандардың айтуынша, бұл шығындар 2025 жылға қарай \$20 триллион доллардан асуы мүмкін. Рансомвар вирусы (Ransomware):

2023 жылы киберқылмыскерлердің қолданатын ең көп тараған құралы рансомвар (белгілі бір ақпаратты құлыптау арқылы оны қайта ашу үшін ақша талап ету). Рансомвар арқылы келтірілген шығындар 2022 жылы \$20 миллиард доллардан асып, 2025 жылға дейін бұл көрсеткіштің \$265 миллиард долларға жететіні болжануда.

Киберқылмыстардың жағымды және жағымсыз тұстары

Жағымды тұстары

Ақпараттық қауіпсіздік саласындағы технологиялық прогресс

- Киберқылмыстардың көбеюі ақпараттық қауіпсіздік саласының дамуына түрткі болды. Жаңа технологиялар, соның ішінде жасанды интеллект, блокчейн, биометриялық қауіпсіздік жүйелері, киберқылмыстарға қарсы тиімді құралдарды дамытуға мүмкіндік берді. Мысал: Киберқылмыстарға қарсы күрес үшін жасанды интеллект (AI) қолдану, аномалды әрекеттерді алдын ала анықтап, жүйелердің қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Киберқылмыскерлердің әрекетін тех анықтап, деректерді қорғау жүйелерін оңтайландыру үшін AI пайдаланылады,

Құқықтық реттеу жүйесінің жетілуі - Киберқылмыстардың көбеюіне байланысты құқықтық реттеу саласы да дамыды. Әр түрлі мемлекеттер киберқылмысқа қарсы заңдарды енгізіп, халықаралық деңгейде киберқұқық қорғау шараларын күшейтті, Мысал: Қазақстан мен басқа да елдердегі жаңа заңдар арқылы интернет алаяқтықтарының алдын алуға бағытталған арнайы шаралар енгізілді.

Халықаралық, ынтымақтастық - Киберқылмыстар халықаралық деңгейде таралғандықтан, елдер арасында ынтымақтастық пен ақпарат алмасуды жетілдіруге мүмкіндік берді.

Халықаралық ұйымдар мен құқық қорғау органдары киберқылмыскерлерге қарсы бірлесіп күресуде. Мысал: Интерпол мен Еуропол киберқылмыстарды тергеуде бірге жұмыс істеп, халықаралық қылмыскерлерді ұстауға көмектеседі. Қоғамды ақпараттандыру.

- Киберқылмыстардың кең таралуы халықты интернет қауіпсіздігі туралы білім алуға мәжбүр етті. Қоғамды ақпараттандыру шаралары кең таралып, адамдар интернетте қауіпсіздік сақтау жолдарын үйренуде.

Мысал: Киберқауіпсіздік тақырыбы мектептерде, университеттерде және қоғамдық мекемелерде оқытылады, бұл қоғамның қауіпсіздік мәдениетін арттыруға көмектеседі. (2 7-12]

Жағымсыз тұстары

Экономикалық шығындар

- Киберқылмыстар әлем бойынша үлкен қаржылық шығындарға әкеледі. Ұйымдар мен жеке тұлғалар ұрланған деректер, жоғалған қаржы немесе жүйелердің бұзылуы салдарынан көптеген шығынға ұшырайды.

Мысал: 2023 жылы киберқылмыстар әлем экономикасына шамамен \$10.5 триллион доллар шығын келтірді. Бұл шығындардың көп бөлігі ұйымдардың ақпараттық жүйелерін қалпына келтіруге, шығынды өтеуге және жаңа қауіпсіздік шараларын енгізуге жұмсалады. Қоғамдық сенімнің төмендеуі

- Интернеттегі алаяқтықтар, жеке деректердің ұрлануы мен кибершабуылдар қоғамдық сенімге теріс әсер етеді. Халық интернетте жеке мәліметтерін қауіпсіз сақтау мүмкіндігіне сенбейді, бұл адамдардың онлайн қызметтерге деген сенімін төмендетеді.

Мысал: 2017 жылғы Equifax деректерді ұрлау оқиғасы әлем бойынша 147 миллион адамның жеке деректері ұрланғаннан кейін қаржылық жүйеге деген сенім күрт төмендеді.

Психологиялық әсерлер - Киберқылмыстар, әсіресе кибербуллинг және жеке ақпараттың ұрлануы адамдардың психологиялық денсаулығына кері әсер етеді. Бұл жағдайлар депрессия, мазасыздық және өзін-өзі бағалаудың төмендеуіне әкелуі мүмкін.

Мысал: Әлеуметтік желілерде кибербуллингке ұшыраған жасөспірімдер мен балаларда депрессия, психологиялық стресс және суицидтік ойлар пайда болуы мүмкін.

Құқықтық жүйедегі кемшіліктер

- Киберқылмыстарды құқықтық тұрғыдан қудалау қиын, өйткені олар көбінесе халықаралық деңгейде жасалады. Құқық қорғау органдарының халықаралық ынтымақтастығының жетіспеушілігі және заңдардың әр елде әртүрлі болуы қылмыскерлердің жазадан құтылуына мүмкіндік береді. Мысал: Халықаралық құқықтық жүйеде бірдей стандарттар мен ережелер болмауы кейбір елдерде киберқылмыскерлердің жауапқа тартылуына кедергі келтіреді.

Жаңа киберқылмыс түрлерінің пайда болуы

- Жаңа технологиялар, әсіресе блокчейн мен криптовалюталар, киберқылмыстардың жаңа түрлерінің пайда болуына ықпал етеді. Мысалы, криптовалюталар арқылы ақша жуу, алаяқтық жасау және кибершабуылдар саны артуы мүмкін.

Мысал: Криптовалюталардың анонимділігі киберқылмыскерлерге заңсыз әрекеттерін жасыруға мүмкіндік береді. 2022 жылы криптовалюталарға негізделген алаяқтықтардың көлемі \$14 миллиард долларға жетті.[34-8] Қорытынды

Қазіргі заманғы киберқылмыстар бұл тек технологиялық саладағы емес, бүкіл әлемнің әлеуметтік, экономикалық және құқықтық жүйелеріне әсер ететін маңызды мәселелердің бірі. Интернеттің және цифрлық технологиялардың дамуы киберқылмыстардың санын арттырып, олардың әртүрлі түрлерінің пайда болуына әкелді. Бүгінде киберқылмыстар жеке тұлғалардан бастап, бүкіл мемлекеттерге дейін үлкен қауіп төндіреді, бұл экономикалық шығындар мен психологиялық салдарды туындататын маңызды факторларға айналды. Киберқылмыстарға қарсы күресу үшін халықаралық деңгейде бірқатар құқықтық және технологиялық шаралар қабылдануда. Мемлекеттер арасында киберқылмыстарға қарсы ынтымақтастықтың нығаюы, құқық қорғау органдарының күш-жігері мен жаңа технологиялар арқылы қауіпсіздікті қамтамасыз ету шараларының іске асырылуы қоғам үшін маңызды болып отыр. Сонымен қатар, қоғамды киберқауіпсіздік мәселелері туралы

ақпараттандыру, интернет пайдаланушыларының жеке қауіпсіздігін сақтау да маңызды қадамдар болып табылады.

Алайда, киберқылмыстардың тез өзгеріп отыратын табиғаты мен жаңа технологиялардың пайда болуы құқықтық және құқық қорғау жүйелерін үнемі жаңартып отыруды талап етеді. Құқықтық реттеу мен халықаралық ынтымақтастықтың күшеюі киберқылмыстарға қарсы күресте үлкен рөл атқарғанымен, бұл салада толыққанды шешімдер табу әлі де қиын болып отыр.

Келешекте киберқылмыстардың болашағы жаңа технологиялар мен ақпараттық жүйелердің дамуына тікелей байланысты болады. Сондықтан мемлекеттер мен халықаралық ұйымдар арасында ортақ саясаттар мен шаралар әзірлеу, қоғамды киберқауіпсіздік тұрғысынан тәрбиелеу және жаңа қауіптерге қарсы дайындық маңызды міндет болып қала береді.

Қолданылған әдебиеттер мен материалдар.

Киберқылмыстарға қатысты халықаралық және ұлттық заңдар.

1-United Nations (UN) Cybercrime Legislation: UNODC United Nations Office on Drugs and Crime. "The Role of Cybercrime in the Global Economy" (2020). <https://www.unodc.org>

2 - Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. ҚР Парламенті, 2014 ж. <https://adilet.zan.kz>

3- Еуропалық Кеңес. "Еуропадағы Киберқылмысқа қарсы құқықтық жүйелер" (2019). <https://www.coe.int>

УДК 341/34.03

ЗАЩИТА ПРАВ ЖЕНЩИН: МЕЖДУНАРОДНЫЙ АСПЕКТ

Табанова Жансая Азикызы

t.zhansaya05@gmail.com

Студентка специальности «Юриспруденция», национального университета имени

Л.Н.Гумилева, факультет право, 2 курс

Научный руководитель-доктор юридических наук

Ибрагимов Жамаладен Ибрагимович

Цель данной статьи: максимально раскрыть тему, дать гласность проблеме, объяснить исторические предпосылки которые привели к появлению института защиты прав женщин, привести примеры, статистики для того чтобы понять в чем проблема и дать эффективные варианты для ее решения.

Одна из значимых проблем на сегодняшний день, стоящих перед миром и перед международным сообществом, - это защита прав женщин.

Малое количество точных статистик и толкования этой проблемы в публичном пространстве в соотношении количества личных историй женщин по всему миру о пережитом насилии - заставляют нас задуматься о том, что эта проблема требует большей огласки. Она требует более детального изучения. В обществе в котором мы с вами сейчас живем каждый из нас так или иначе сталкивался с темой дискриминации и бытового, сексуального насилия в отношении женщин в новостных лентах, в социальных сетях, в кругу друзей или семьи. И сам факт того, что каждый из нас слышит и видит это, уже является показателем того, что это огромная проблема в Казахстане, а то и во всем мире.